

Пропозиції
до проекту Закону України
«Про внесення змін до Закону України «Про соціальний і правовий захист
військовослужбовців та членів їх сімей» та інших законів України щодо
призначення одноразової грошової допомоги членам сімей
військовослужбовців, визнаних безвісно відсутніми»
*(реєстр. № 9008 від 10.02.2023 р.)**

Метою законопроекту є удосконалення нормативних положень щодо гарантування соціальної підтримки родинам військовослужбовців, які зникли безвісти.

Положення законопроекту не суперечать Конституції та міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Окремі пропозиції проекту потребують доопрацювання з метою їх приведення у відповідність до норм інших законів України.

Законопроектом пропонується: розширити перелік випадків отримання одноразової грошової допомоги та визначити коло осіб, які мають на неї право; надати нове формулювання «безвісної відсутності»; привести у відповідність застосування єдиної термінології в законодавстві з питань соціального та правового захисту військовослужбовців.

Розглянувши законопроект, вважаємо за необхідне висловити такі пропозиції.

1. Зауваження та пропозиції концептуального характеру.

Ситуація, коли людина зникає, має юридичний аспект. Відсутність особи може порушувати чи впливати на реалізацію прав інших осіб або викликати потребу в забезпеченні майнових прав зниклої особи. В українському законодавстві достатньо давно існує інститут визнання особи безвісно відсутньою. Відповідно до статей 43–45 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) та статей 305–309 Цивільно-процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) фізичну особу може бути визнано безвісно відсутньою лише за особливою процедурою – в судовому порядку.

Розпочата проти нашої країни збройна агресія зумовила потребу в прийнятті Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» (далі – Закон), яким передбачено порядок встановлення правового статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, їхній облік, розшук, соціальний захист, зокрема й членів їхніх сімей. Зауважимо, Закон визначає порядок встановлення правового статусу особи, а не юридичного факту зникнення безвісти. Норми Закону закріплюють перелік обставин, наявність яких дозволяє: зареєструвати заяву про зникнення особи; внести відповідні відомості до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та здійснити заходи пошуку осіб.

Отже, існує два види правового статусу: особа безвісно відсутня та особа, зникла безвісти за особливих обставин. Незважаючи на загальну підставу

зникнення особи, ці правові статуси відрізняються порядком надання і мають відмінні правові наслідки їх визнання. Статус особи, зниклої безвісти за особливих обставин, означає початок вжиття заходів для її розшуку. Набуття правового статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин, не зменшує обсяг цивільної правоздатності такої особи (частина 1 статті 8 Закону). За нею зберігається місце роботи та займана посада, але не більш як до моменту визнання її безвісно відсутньою чи оголошення померлою (частина 5 статті 8 Закону). Надання особі статусу зниклої безвісти за особливих обставин не позбавляє її родичів або інших осіб права звернення до суду із заявою про визнання такої особи безвісно відсутньою (частина 3 статті 4 Закону).

Щодо факту визнання особи безвісно відсутньою в судовому порядку, то його метою є забезпечення можливості здійснювати необхідні дії для врегулювання юридичних питань, які не можуть бути вирішені іншим чином, зокрема припинення зобов'язань, нерозривно пов'язаних із особою (представництво за довіреністю, договір доручення, трудові договори, договори про надання послуг тощо).

Враховуючи вищезазначене, положення законопроекту, згідно з яким абзац п'ятий частини третьої статті 24 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» пропонується викласти в новій редакції, викликає дискусії. Так, визначення поняття «безвісної відсутності» зводиться до змісту поняття «зниклого безвісти за особливих обставин» із додаванням темпоральних чинників, передбачених інструкціями з організації обліку особового складу військовослужбовців. Такий підхід не відповідає принципу правової визначеності, не корелюється з нормами цивільного та цивільно-процесуального законодавства щодо порядку встановлення факту «безвісної відсутності», а також із законодавчими положеннями про статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин.

Враховуючи той факт, що через повномасштабне військове вторгнення кількість зниклих безвісти українців, зокрема із числа військовослужбовців, зросла в рази, заходи посилення гарантій членам їхніх родин потребують врегулювання на рівні Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Вважаємо слушним у пропонуваному законопроекті змінах і доповненнях до норм законів України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» сполучення слів «чи визнані у встановленому законом порядку безвісно відсутніми» замінити сполученням слів «чи зареєстровані зниклими безвісти за особливих обставин»¹.

¹ Дивись у Додатку на прикладі Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

2. Види ризиків ухвалення законопроекту.

Врахування наведених зауважень дозволить уникнути ризиків: правової невизначеності щодо поняття «безвісної відсутності» та правових колізій щодо правових статусів безвісно відсутніх осіб та осіб, зниклих безвісти за особливих обставин.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*